

2020. AASTA OLUKORRAARUANNE INTELLEKTUAALOMANDIÕIGUSTE RIKKUMISE KOHTA

Miks on intellektuaalomandiõigused olulised,
intellektuaalomandiõiguste rikkumine ning võitlus
võltsimise ja piraatluse vastu

KOMMENTEERITUD KOKKUVÕTE

Juuni 2020

Eessõna

Tõendid, et intellektuaalomandiga seotud kuritegevus ei ole ohvriteta, on olnud olemas palju aastaid ja neid kinnitab veelgi käesolev viimane olukorraaruanne, milles tutvustatakse mõningaid olulisemaid uuringuid, mille on teostanud EUIPO vaatluskeskuse kaudu.

Käesolevas aruandes rõhutatakse intellektuaalomandiõiguste tähtsust ELi majandusele ja seega ka taastumisele COVID-19 kriisist, mis domineeris 2020. aasta esimesel poolel ja võib tuua kaasa pikaajalisi tagajärgi.

Üks intellektuaalomandiõiguste rikkumiste uuring, mis valmis koostöös Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooniga, käsitleb võltsravimeid, mis on kahtlemata üks võltsimistegevuse kõige julmemaid valdkondi. See juhib tähelepanu veelgi suuremale ohule, millega avalikkus kokku puutub.

Võltsitud ravimid, laste mänguasjad ja kosmeetikatooted on vaid üksikud probleemsed valdkonnad, ent intellektuaalomandiga seotud kuritegevuses on ka varjatud ohte, mis ulatuvad kaugemale seaduslikest majandusharudest töökohtade väljatõrjumisest ja avaliku sektori tulude kahjustamisest.

Kurjategijatele tundub intellektuaalomandiga seotud kuritegevus suhteliselt väikese riskiga tegevusena, mida kasutatakse muude organiseeritud kuritegevuse liikide toetamiseks. Europoliga ühiselt koostatud aruandes on esitatud juhtumiuuringud, mis näitavad seoseid rahapesu, dokumendipettuse, küberkuritegevuse, finantspettuse, uimastite tootmise ja salakaubaveoga.

Saab üha selgemaks, et tarbijate tervisele ja ohutusele ning keskkonnale tekitatava kahju, aga ka intellektuaalomandiga seotud kuritegevuse seose tõttu muud liiki kuritegevusega tuleb võtta viivitamatuid ja koordineeritud rahvusvahelisi meetmeid.

Intellektuaalomandiga seotud kuritegevuse ohver on ühiskond tervikuna ning see aruanne näitab järjekordselt, et intellektuaalomandiõiguste kaitse tagamine peab uuesti saama ELi prioriteediks võitluses organiseeritud kuritegevusega.

Christian Archambeau

Euroopa Liidu Intellektuaalomandi Ameti tegevdirektor

Kommenteeritud kokkuvõte

Aruandesse on koondatud järeldused uuringutest, mida Euroopa Liidu Intellektuaalomandi Amet (EUIPO) on teinud viimastel aastatel intellektuaalomandiga seotud õigusrikkumiste Euroopa vaatluskeskuse kaudu intellektuaalomandiõiguste rikkumise mahu, ulatuse ja nii majanduslike kui ka muude tagajärgede kohta ELis. Selles kirjeldatakse ja arutatakse tõendeid, mis näitavad, kui suur on intellektuaalomandiõiguste majanduslik väärtus Euroopa Liidu majanduses, mis ulatuses seda väärtust kasutatakse, milliste rikkumismehhanismidega seda väärtust hõivatakse ja mis meetmeid probleemide lahendamiseks võetakse. Tähelepanu juhitakse ka kuritegelike organisatsioonide osalusele, lähtudes Europoli (Euroopa Liidu Õiguskaitsekoostöö Ameti) uuritud juhtumitest.

EUIPO leidis koos Euroopa Patendiametiga (EPO) 2019. aastal tehtud uuringus, et intellektuaalomandiõigusmahukate valdkondade kogupanus ELi majandusse on ligikaudu 45% sisemajanduse koguproduktist (SKP) ja 29% tööhõivest (lisaks veel 10% sektorites, mis pakuvad intellektuaalomandiõigusmahukatele valdkondadele tooteid ja teenuseid). Need sektorid moodustavad valdava osa ELi kaubandusest muu maailmaga ehk 96% EList pärit kaupade ekspordist. Muude sektoritega võrreldes on töötajate palgad neis valdkondades 47% suuremad. Tundub, et intellektuaalomandiõigusmahukad valdkonnad tulid ka finantskriisiga ülejäänud majandusest paremini toime, nagu näitab nende suurem osakaal tööhõives ja SKPs võrreldes varasema, 2016. aasta uuringuga. Individuaalsete ettevõtjate tasandil näitas 2019. aastal avaldatud ja samuti koostöös EPOga tehtud kiiresti kasvavate väike- ja keskettevõtete (VKEde) uuring, et intellektuaalomandiõigusi kasutataval ettevõtjatel oli teistest suurem tõenäosus järgnevatel aastatel kasvada.

Intellektuaalomandiõigustega seostatava suure väärtuse tõttu on nende õiguste rikkumine tulus kriminaalne tegevus, millega kaasneb suhteliselt väike avastamise ja karistamise risk. Kuritegelikud organisatsioonid tegelevad aktiivselt võltsimise ja piraatlusega ning intellektuaalomandiga seotud kuritegevusega kaasnevad sageli muud kuritegevuse liigid, nt rahapesu, inimkaubandus ja vahel sunniviisiline töö, nagu on dokumenteeritud Europoli ja EUIPO kahes ühisaruandes: „Intellektuaalomandiga seotud kuritegevuse ohuhinnang 2019“ (see käsitles ka üht juhtumit ELis, millega oli seotud terroristlik ühendus) ja 2020. aasta juunis avaldatud aruandes mitmes valdkonnas toimuva kriminaalse tegevuse kohta. Kuritegelike organisatsioonide tegutsemisviisid muutuvad üha keerukamaks, sest tehnika ja levikanalid arenevad koos võltsitava tootevaliku laienemisega.

Võltsijad kasutavad oma ärimudelites toodete turustamiseks ja ebaseadusliku digitaalsisu levitamise ja tarbimise edendamiseks märkimisväärses ulatuses interneti.

EUIPO ning Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) 2019. aasta uuringu kohaselt ulatus intellektuaalomandiõiguste rikkumine rahvusvahelises kaubanduses 2016. aastal hinnanguliselt kuni 3,3%-ni maailmakaubandusest. Võltskaubad moodustavad ELi impordist kuni 6,8% ehk 121 miljardit eurot aastas. Mõlemad arvud on oluliselt suuremad kui mõlema organisatsiooni 2016. aastal avaldatud varasema uuringu tulemustes, mis tähendab, et viimastel aastatel on probleem veelgi süvenenud.

EUIPO hindas sektoriuuringute sarjas võltsimise tulemusel kaotatud müügi mahtu 11 ELi majandussektoris (vahetult analüüsitud sektorid ja nende tarneahelad). Aastatel 2013–2017 oli see kahjum kokku üle 83 miljardi euro aastas. Lisaks kaotasid seaduskuulekad ettevõtjad üle 671 000 töökoha ja liikmesriikidel jäi saamata 15 miljardit eurot maksutulud aastas.

Kuigi see majanduskahju on väga suur, võib väita, et võltsitud kaupadest tingitud kahju rahvatervisele, tarbijate ohutusele ja keskkonnale on veelgi tõsisemate tagajärgedega. 2020. aasta märtsis avaldasid EUIPO ja OECD ühisuuringu võltsitud ravimite kohta, millest ilmnas, et ei võltsita mitte üksnes nn elustiiliravimeid, vaid ka raskete haiguste ravimeid, sh antibiootikume ja vähi- või südamehaiguste ravimeid, mis võib põhjustada kõnealuseid ravimeid kasutavate patsientide surma. Pärast COVID-19 pandeemia puhkemist 2019. aasta lõpus ja selle järgnevat levikut üle maailma on võltsijad hakanud tootma võltsitud testikomplekte, võltsitud isikukaitsevahendeid ja võltsitud ravimeid, mis haigust väidetavalt ravivad – isegi enne, kui ametiasutused on ravi heaks kiitnud¹.

ELi turujärelevalveasutuste esitatud andmeid analüüsid on EUIPO dokumenteerinud ka ohud tarbijate tervisele ja ohutusele, mis tulenevad sellistest võltsitud kaupadest nagu mänguasjad, rõivad, elektriseadmed ja muud tavapärased tarbekaubad. Need ohud hõlmavad kokkupuudet ohtlike kemikaalide ja toksiinidega, mis võivad põhjustada akuutset või pikaajalist kahju tervisele, lämbumist, elektrilööke, tulekahjusid ja mitmesuguseid vigastusi. Teatud võltskaubad, nt võltsitud taimekaitsevahendid, võivad kahjustada nii neid vahendeid põllukultuuridel kasutavaid põllumajandustootjaid kui ka asjaomaseid tooteid tarbivaid inimesi.

Peale võltsitud kaupade pakkumise ja piraatsisu analüüsimise on EUIPO uurinud ka nõudlust, eelkõige ELi kodanike suhtumist intellektuaalomandiõigustesse ja valmidust tarbida intellektuaalomandiõigusi rikkuvaid kaupu ja teenuseid. Tarbijaid ajendavad võltsitud kaupu ostma ja autoriõigusega kaitstud sisule ebaseaduslikult juurde pääseda muu hulgas väiksem hind, kerge kättesaadavus ja selliste ostude vähene sotsiaalne hukkamõist. Eritähelepanu pööratakse noortele: 2019. aastal avaldatud ajakohastatud tulemustabel intellektuaalomandi ja noorte kohta näitas, et eelmise, 2016. aasta versiooni tulemustega võrreldes tarbivad noored ELis tõenäoliselt vähem digitaalset piraatsisu, kuid veidi suurema tõenäosusega ostavad võltsitud kaupu.

Et reageerida sellistele suundumustele, võtab ja toetab EUIPO koos avaliku ja erasektori partneritega mitmeid meetmeid nende probleemide lahendamiseks. Meetmete raames antakse õiguste omanikele teavet rikkumiste muutuva laadi kohta; tehakse Europoliga koostööd intellektuaalomandiga seotud kuritegevusele laiahaardelisemaks reageerimiseks, sh osaledes Europoli intellektuaalomandiga seotud kuritegevusega tegeleva eriuksuse rahastamises; aidatakse koostöös CEPOLi (Euroopa Liidu Õiguskaitsekoolituse Amet) ja Eurojustiga (Euroopa Liidu Kriminaalõigusalase Koostöö Amet) koolitada intellektuaalomandiõiguste jõustajaid kogu ELis ning toetatakse Euroopa Komisjoni jõupingutusi kolmandatesse riikidesse suunatud võltsitud kaupade tarnete kõrvaldamisel. Intellektuaalomandi õiguskaitse portaal on ainulaadne platvorm, mis võimaldab õiguste omanikel ja jõustajatel jagada turvaliselt teavet, koguda õiguskaitseandmeid lisaanalüüsiks ning anda teavet kolmandate isikute rikkumiste ja Euroopa Komisjoni tegevuse kohta intellektuaalomandiga seotud kuritegevuse vastase võitluse valdkonnas. Samuti on EUIPO loonud töösuunad uute tehnoloogiate alal, mis võivad oluliselt aidata võidelda rikkumiste vastu, ja vahendajatega, nt koostöö e-kaubanduse veebisaitidega, et tõhustada intellektuaalomandi kaitset veebikeskkonnas.

Õiguskaitse valdkonnas koordineerivad ELi ja ülemaailmse tasandi õiguskaitsetoiminguid Europol, OLAF (Euroopa Pettustevastane Amet) ja Interpol ning toiminguid viivad ellu individuaalsete liikmesriikide õiguskaitseasutused.

Õiguskaitse peamine eesmärk on vähendada intellektuaalomandiõigusi rikkuvate kaupade ja teenuste pakkumist. Mündi teine külg on nõudlus. Koostöös liikmesriikide ning erasektori ja kodanikuühiskonna

¹ Europol jälgib olukorda ja avaldas 2020. aasta aprillis aruande „Viral Marketing - Counterfeits, substandard goods and intellectual property crime in the COVID-19 pandemic“, mis on kättesaadav aadressil https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/report_covid_19_-_viral_marketing_counterfeits.pdf.

partneritega püüab EUIPO suurendada kodanike teadlikkust intellektuaalomandiõigustest ja vajadusest neid järgida, kasutades mitut kanalit:

- töösuund „Intellektuaalomand hariduses“, mille eesmärk on hõlmata intellektuaalomandiõigused kõigi tasandite õppekavadesse;
- sihtrühmadele suunatud tegevused nagu „Ideas Powered“ või meediakampaaniad, nt käesoleva aruande avaldamisega seotud kampaania, mille eesmärk on teavitada tarbijaid võltsitud kaupadega kaasnevatest ohtudest;
- tarbijate teavitamine seaduslikult pakutava digitaalse infosisu kättesaadavusest portaalis „Agorateka“;
- programm „AUTHENTICITY“, et luua võrgustik Euroopa linnadest, kus püütakse suurendada teadlikkust intellektuaalomandiõiguste kaitse tähtsusest.

2020. AASTA OLUKORRAARUANNE
INTELLEKTUAALOMANDIÕIGUSTE
RIKKUMISE KOHTA

Miks on intellektuaalomandiõigused
olulised, intellektuaalomandiõiguste
rikkumine ning võitlus võltsimise ja
piraatluse vastu

Juuni 2020